

ВЕРТИКАЛЬНА СТРУКТУРА ПРОСТОРОВОГО ВИМІРУ ПРАВОВОГО ПОРЯДКУ

Торгонський Д. В.

Стаття присвячена встановленню поділу категорії «правовий порядок» на рівні в просторовому вимірі і визначенню місця кожного, а також, з огляду на вказаний поділ, встановлення нового терміна, що узагальнює всі рівні, - «Світовий правовий порядок».

Правовий порядок - це соціально-правове явище, що виникає на основі реалізації правових ідей і необхідності регулювання відносин, а також стан реальної правової дійсності, який побудований на потребах суспільства.

Незважаючи на значний прогрес демократичних трансформаційних процесів у міжнародному праві та позитивні зміни всередині країн після Другої світової війни, загрози знижують реальну ефективність правового порядку, і часто встановлені на папері норми не відповідають правовій реальності.

У світі постійно виникають загрози локального чи загального характеру, у процесі вирішення яких важливе місце займає саме право і в таких реаліях правового буття формується правовий порядок. Для його підтримання необхідно вчасно реагувати на виклики, що виникають, і робити це треба вірно виваженими діями. У разі вирішенні загальних загроз необхідно застосовувати зусилля всього світового соціуму, а в разі локальних загроз дії мають здійснюватися чітко визначеною регіональною групою. З цього і випливає важливість вірного регіонального поділу правового порядку.

Нині виділяють вісім рівнів правового порядку у просторовому вимірі: особа як учасник правовідносин; об'єднання осіб на місцевому рівні; населений пункт (село, смт, місто); район; область; країна; об'єднання країн (інтегративний); міжнародний рівень. Вони розташовані у вертикальній послідовності від меншого до більшого. Кожен рівень має свої особливості і різний вплив на правовий порядок загалом. Для забезпечення стабільного існування правового порядку необхідно забезпечити реальну ефективність права на кожному з них. Це можливе лише при чіткому розумінні кордонів кожного рівня, особливостей, притаманних саме йому. Тут не важливо, одна це особа чи ціла країна - кожен член суспільства є функціональною одиницею, без вірної поведінки якої вся система буде неповноцінною.

У вказаному поділі немає загального рівня, що буде реальною відповідати, в якому стані правовий порядок знаходиться нині і яка його реальна ефективність. Таким рівнем є Світовий правовий порядок.

Світовий правовий порядок є структурою побудови правового буття світового соціуму, що складається з багатогранної конструкції поєднання правових проявів на всіх його рівнях, взаємодії спільного і суперечності відмінного, відображає правову дійсність і ефективність права на цьому етапі розвитку людства в русі і динаміці. Він є показником ефективності права і вказує, які зміни необхідні для еволюції і гармонізації.

Ключові слова: правовий порядок, рівні, Світовий правовий порядок, правова реальність.

Torgonskiy D. V. Vertical structure of the spatial dimension of the legal order

The article is devoted to establishing the division of the category "legal order" at the level in the spatial dimension and determining the place of each, as well as, based on this division, the establishment of a new, generalizing all levels of the term - World Legal Order.

The legal order is a socio-legal phenomenon that arises on the basis of the implementation of legal ideas and the need to regulate relations, as well as the state of real legal reality, which is built on the needs of society. Despite significant progress in democratic transformation processes in international law and positive changes within countries after the Second World War, existing threats reduce the real effectiveness of the rule of law and often the norms established on paper do not correspond to the legal reality.

In the world there are constantly threats of local or general nature, in the solution of which the law itself occupies an important place and in such realities of legal existence the legal order is formed. To maintain it, it is necessary to respond in a timely manner to emerging challenges and to do so with well-considered actions. In solving the general ones, it is necessary to apply the efforts of the whole world society, and in the case of local ones, actions must be carried out by a clearly defined regional group. Hence the importance of a correct regional division of the legal order.

Today there are eight levels of legal order in the spatial dimension: a person as a participant in legal

relations; associations of persons at the local level; settlement (village, town, city); district; region; country; unification of countries (integrative); international level. They are arranged in a vertical sequence from smaller to larger. Each level has its own characteristics and different impact on the legal order as a whole. To ensure the stable existence of the legal order, it is necessary to ensure the real effectiveness of the law in each of them. This is possible only with a clear understanding of the boundaries of each level, the peculiarities inherent in it. It does not matter one person or the whole country - each member of society is a functional unit without the correct behavior of which the whole system will be defective.

In this division there is no general level, which will really correspond to the state of the legal order today and what is its real effectiveness. This level is the World Legal Order.

The world legal order is a structure of construction of the legal existence of the world society, consisting of a multifaceted construction of a combination of legal manifestations at all its levels, interaction of the common and contradiction of the different, reflects legal reality and efficiency of law at this stage of human development in movement and dynamics. It is an indicator of the effectiveness of law and indicates what changes are needed for evolution and harmonization.

Key words: legal order, levels, world legal order, legal reality.

Постановка проблеми та її актуальність. Правовий порядок є складною правовою категорією. На це впливають велика кількість правових явищ, які він в себе включає, та різне трактування його науковцями. Для кращого розуміння та встановлення загального визначення правовий порядок варто розділити на рівні за територіальним поділом чи в межах суспільних груп та визначити його значення на кожному з них. Проблематика рівня буде менша, ніж всієї категорії, бо є одним компонентом цілісної системи. Але при цьому проблеми кожного рівня будуть актуальними для загальної характеристики правового порядку. Крім цього, у процесі виділення їх виникає проблема чіткої, загальноприйнятої назви в разі об'єднання в єдине ціле. Таким рівнем може стати Світовий правовий порядок, який стане об'єднанням всіх інших і теоретично-практичною базою для майбутніх еволюційних трансформацій у праві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовий порядок досліджували Ю.М. Оборотов, О.Ф. Скакун, А.Ф. Крижанівський, М.П. Орзіх, П.М. Рабінович та ін.

Метою статті є визначення загального поняття правового порядку і поділ його на рівні. Для цього треба:

- встановити, як трактують правовий порядок різні науковці;
- на основі узагальнення визначень встановити рівні правового порядку;
- розглянути вплив кожного рівня на правовий порядок загалом;
- ввести нове поняття «Світовий правовий порядок».

Виклад основного матеріалу. Правовий порядок - це соціально-правове явище, що виникає на основі реалізації правових ідей і необхідності регулювання відносин, а також стан реальної правової дійсності, який побудований на потребах суспільства.

Ю.С. Шемшученко вважає, що правовий порядок - це одна зі складових частин суспільного порядку, яка полягає в правовій регламентації та вимозі додержання чинних правових норм громадського порядку.

С.М. Третяк писав, що це стан упорядкованості суспільних відносин, заснований на праві і законності. Це кінцевий результат реалізації правових вимог і розпоряджень, результат дотримання, виконання правових норм, тобто законності. Саме правопорядок являє собою ланцюг правового регулювання, саме для його досягнення видаються закони й інші нормативно-правові акти, здійснюється вдосконалювання законодавства, вживаються заходи для зміцнення законності та їх упорядкування. Велика кількість осіб (від філософів до провідних юристів світу) досліджувала це питання. Деякі взагалі трактували його як ідеальну правову систему. Складно знайти повністю однакові теорії природи цього явища через його багатогранність і можливість набувати різних форм, за бажанням науковців. Складність його вивчення полягає у величезній кількості різних категоріальних площин, в яких воно може розглядатись.

Розглядаючи його в площині рівнів за впливом, варто насамперед визначити, що саме відбувається з цією категорією від постановки територіальних рамок чи меж у суспільних відносинах. Для цього необхідно їх визначити. Це можна зробити за допомогою методу відомих вчених - Г. Лейбніца та Л. Ейлера, а саме: методу кіл Ейлера та праць відомих вчених-юристів. За цим методом слід виділити вісім рівнів:

- 1) особа, як учасник правовідносин;
- 2) об'єднання осіб на місцевому рівні;
- 3) населений пункт (село, смт, місто);
- 4) район;
- 5) область;

- 6) країна;
- 7) об'єднання країн (інтегративний);
- 8) міжнародний рівень.

Ця класифікація виникає з логічного розгляду правового середовища та дозволяє дати визначення правового порядку на будь-якому рівні. Для розуміння цього поділу варто розглянути кожен рівень.

Рівень, з якого варто почати, - особа як учасник правовідносин. Поведінка індивіда залежить від його правосвідомості та моральних цінностей. Ключовими пунктами особистого правового порядку є усвідомлення людьми цінностей природного права, прав і свобод людини й розуміння загальнолюдських цінностей. Належна правосвідомість не тільки відображає у правових категоріях, концепціях, теоріях, почуттях, поглядах людей правову дійсність, але й реально спрямовує суб'єктів права правильно, прогнозує і моделює їх дії. Задача всього суспільства - забезпечити розвиток кожного індивіда на основі загальнолюдських цінностей та ідей, у процесі формування заклати у свідомість прогресивні міркування, на яких буде базуватись його поведінка, встановити високий рівень правосвідомості та правової освіти, прищепити вірні моральні цінності. Кожен індивід повинен намагатись діяти в загальноприйнятих у суспільстві рамках, викорінювати зі своєї поведінки всі можливі негативні аспекти, направляти її лише на гармонізацію у відносинах з іншими. Сучасна система надає низку прав та можливостей для цього. Вона має забезпечувати самореалізацію на основі того, що ця самореалізація не буде порушувати права інших, діяти на основі взаємовигідної співпраці та співіснування.

Варто враховувати, що, крім індивідуальних рис, особи можуть об'єднуватись у сім'ї, взаємодіяти з сусідами чи оточенням. Це породжує наступний рівень правового порядку - об'єднання осіб на місцевому рівні. Тут вплив на загальну систему є досить невеликим, але саме з таких груп і формується суспільство. Чим більше членів буде поводитись згідно із загальноприйнятими стандартами, тим стабільнішим буде правовий порядок. У процесі об'єднання громадян на належному рівні держава має слідкувати за їхньою діяльністю лише диспозитивно і направляти їх за загальнообраним напрямом. На рівні сусідства суб'єкти взаємодіють на постійній основі. Комфортне існування можливе лише за умови добропорядності. Сім'я є однією з основних цеглин, з яких будується суспільство. Головною задачею

сім'ї є забезпечення суспільства новими членами. Також у ній відбувається формування індивідів, що майже завжди впливає на те, якими вони стануть дорослими, який рівень розвитку матимуть.

Об'єднання в більші групи породжує наступні рівні правового порядку - населений пункт, район, область. Незалежно від загальних положень про правовий порядок, на місцях можуть бути особливості. Вони непомітні в загальній структурі, але все ж справляють на неї вплив. Також правовий менталітет має певні відмінності навіть на території однієї країни. Розподіл ресурсів із забезпечення правопорядку має здійснюватися на основі даних окремих частин. В одному регіоні може не бути жодних проблем і правове середовище буде перебувати на вищому рівні, навіть від державного, а в іншому можуть виникати гострі проблеми періодичного характеру через особливості території чи нераціональне управління. Правильне місцеве управління дає змогу швидко реагувати на виникнення проблем, приймати більш вірні дії. На місцевому рівні необхідно спостерігати за його членами, оперативно реагувати на негативні зміни, правовою політикою згладжувати відмінності до загальноприйнятих, підвищувати правову свідомість соціуму загалом та окремих його членів.

Однією з найбільш функціональних одиниць із забезпечення правового порядку є країна, яка і є наступним рівнем. Саме в її межах створюється система функціонування і розвитку певної частини світового суспільства, яка об'єднана спільною територією та історією. Світова інтеграція та глобалізація спрямована саме на встановлення змін у країнах. Залежно від рівня розвитку та якості правового порядку виражаються відповідність світовим стандартам, можливість впровадження передових ідей, фактичний розвиток суспільства та добробут країни. Нині головною задачею кожної країни є забезпечення комфортного існування всіх членів у ній, надання максимальних свобод для реалізації своїх потреб. На рівні країни головним фактором є зв'язок органів управління з суспільством, встановлення допустимого відношення між імперативним та диспозитивним, регулювання відносин між індивідами шляхом максимізації саморегулювання.

Існує низка ознак, які характеризують сучасний стан у країні та рівень розвитку правового регулювання. До них включають правову культуру, правовий менталітет та правову політику, які впливають на можливість розвитку системи. Правова культура - це різновид загальної культури,

який становить систему цінностей, що досягнуті людством у галузі права і стосується правової реальності цього суспільства. Вона характеризує рівень розвитку держави у правовій сфері. Правова культура включає всі реалії, які існують у державі і, на відміну від правового порядку, може складатись із негативних факторів, які пригнічують правовий порядок та не дають йому відповідати світовим стандартам. Постановка правильних цілей, цінностей, забезпечення сприятливого стану юридичного середовища згідно з міжнародними стандартами, надання можливості впровадження їх на практиці дають змогу спрямувати державу на правовий розвиток суспільства та його членів. Проблемою є поділ правової культури на державну та суспільну. Вони можуть не співвідноситись одна з одною через незначний розвиток суспільства чи діяльність держави з порушенням загальних стандартів, що негативно вплине на всю систему правового порядку. Іншим можливим чинником є правовий менталітет. Він формується набагато складніше, ніж правова культура, і спричиняє величезний вплив на функціонування правового середовища. Менталітет може мати як позитивні риси, що сприятимуть діяльності правової системи, так і негативні, що, навпаки, її пригнічуватимуть. Деякі з них дуже сильно впливають на поведінку індивідів та заважають забезпеченню правопорядку. Задачею держави є викорінення негативних рис. Цей процес є дуже складним і тривалим, але без нього не можливе встановлення правового порядку, бо члени суспільства не розуміють його значення та неспроможні його досягнути. На рівні держави правовий порядок регулюється шляхом правової політики. Правильна політика дає змогу створити правову культуру згідно з міжнародними стандартами та згладити негативні прояви правового менталітету. Вона встановлюється на кількох рівнях:

- у сфері загальнодержавної стратегії;
- у сфері правотворчості;
- у сфері правозастосування;
- у сфері юридичного виховання;
- у сфері юридичної науки і юридичної освіти;
- у сфері громадського суспільства та особистої ініціативи.

Правова політика встановлює механізм регулювання суспільства, і саме вона визначає, як саме воно буде розвиватись. Слабка правова політика може привезти до беззаконня, анархії, порушення найважливіших прав людини. Своєю чергою діяльність на основі лише сили та при-

мусу не принесе розвитку, і правопорядок буде виражатись лише волевиявленням владних органів. Нині розвинені держави можна поділити на конституційні, правові та соціальні. Критерієм поділу є саме зв'язок між суспільством та органами влади. Для досягнення світових стандартів правопорядку держава має спрямовувати, а суспільство чітко слідувати їм.

Наступним рівнем слід виділити об'єднання окремих країн. Воно може виникати на основі різних чинників: територіальна близькість, релігія, історичні фактори, економічні зв'язки. На відміну від міжнародних організацій, ці об'єднання включають кількох учасників і їхня роль має більш направлений характер для встановлення між суб'єктами чітких взаємозв'язків, згідно з їх волевиявленням. Це дає змогу на більш якісному рівні регулювати відносини, бо, на відміну від діяльності міжнародних організацій, вони спрямовані на конкретний практичний горизонт. На цьому рівні здійснюється основна частина міжнародної співпраці. Цей зв'язок покликаний забезпечити взаємовигідне співробітництво між учасниками. У разі тісного взаємозв'язку суб'єкти впливають один на одного, що сприяє взаємним змінам у національних системах. Правовий порядок вдосконалюється шляхом обміну сприятливими факторами розвитку. Зв'язок між членами є набагато міцнішим, ніж у міжнародних організаціях, бо встановлення діалогу є набагато простішим і здебільшого суб'єкти мають багато спільних рис. В основному такий зв'язок встановлюється між країнами-сусідами. Він є надзвичайно важливим для покращення функціонування один одного. У разі нормальної співпраці учасників, відсутності суттєвих спірних ситуацій, які заважають зв'язку, допомозі один одному правовий порядок отримує вагомий поштовх для розвитку на основі обміну досвідом. Але не завжди такий зв'язок встановлюється або країни виступають учасниками на рівних основах. Іноді він може мати негативний характер, якщо між учасниками існують суттєві політичні, територіальні, економічні, релігійні та інші проблеми. Це, навпаки, заважає розвитку один одного, пригнічує правовий порядок та зменшує можливості його розвитку та розвитку країн загалом. Вирішенню цих проблем сприяє діяльність певних міжнародних організацій. Встановлення системи організація-держава-держава дає змогу вирішити будь-які проблеми та спрямувати всі зусилля на винайдення нових передових ідей розвитку та їх інтеграцію. Кожна держава має скеровувати свій розвиток згідно з міжнародними стандартами

і часто використовувати позитивний досвід сусідів, адже здебільшого проблеми, які в них виникли, вже подолані в близьких до них системах.

Деякі вчені вважають останнім і найвищим рівнем міжнародний правовий порядок. Це є не так, адже він не показує правовий порядок загалом, а лише груп, що найбільше існують у ньому. Йому притаманна риса глобалізації. Основним фактором забезпечення цього процесу є міжнародні організації, а особливо ті, які набули всесвітнього значення. Вони задають напрям розвитку сучасного правового порядку, слугують фактором інтеграції домінуючих ідей у національні системи. Глобалізація спрямована на руйнування суперечностей між різними правовими культурами, впровадження спільних універсальних цінностей, але при цьому вона не націлена на знищення систем повністю, а лише на викорінення негативних факторів та заміну їх загальнокорисними для всіх учасників правової дійсності. Тут виникає проблема через величезну різноманітність національних правових систем, що не дозволяє виділити спільні для всіх проблеми, а тому легко їх усунути. Також іноді не можна безболісно інтегрувати міжнародні стандарти через консерватизм та недостатній розвиток правової системи, органів управління, правової культури та правосвідомості. Найкращим способом є встановлення певних універсальних стандартів, забезпечення зв'язків між державами. Також слід чітко встановити загальнолюдські правові цінності та ідеали. Суспільне життя включає велику кількість різних сфер. Так чи інакше вони перетинаються з правовою сферою. Особливо це помітно в процесі регулювання відносин між державами. Для цього нині створено розгалужену систему міжнародного права, яке включає в себе міжнародне банківське, гуманітарне, економічне, космічне, кримінальне, морське, повітряне, міжнародне право навколишнього середовища, право охорони культурних цінностей прав людини, міжнародне приватне, торгівельне, трудове, ядерне право та інші. Регулювання у цих сферах неможливе без встановлення стабільного діалогу між членами міжнародних відносин. Виконати це завдання можна за допомогою створення наддержавних об'єднань - міжнародних організацій. Залежно від сфери діяльності їх можна класифікувати за різними критеріями. Слід виділити всесвітні об'єднання, які ставлять завдання вирішити проблеми всього людства у певній сфері, або з обмеженою кількістю членів, які створюються для регулювання відносин у певному регіоні або лише з певного питання, що цікавить лише окремі держави, і не мають інтересу для інших. Якщо говорити про всесвітні, то всі вони

спрямовані на встановлення миру, правопорядку, безпечного існування всіх членів світової спільноти, гармонізацію їх життя, поглиблення зв'язків між державами та забезпечення їх продуктивної співпраці. До них слід зарахувати ООН, ЮНЕСКО, Світову організацію інтелектуальної власності, СОТ, ВООЗ, МАГАТЕ, МОП та інші. Усі вони діють заради забезпечення розвитку людства. У сфері правового порядку вони покликані забезпечити систематизовані універсальні теоретичні основи, які можуть використати учасники для модернізації своїх систем, надавати їм правові консультації, встановити стандарти. Це здійснюється за допомогою створення конвенцій, участь у створенні яких беруть всі члени, а також на які надається їхня згода, і в певних випадках певні положення стають загальнообов'язковими. Вони забезпечують розвиток категорії правопорядку, трансформують його згідно зі змінами у суспільстві на досягненнях правових наук. Ці організації часто діють на основі рекомендаційного характеру, але через недостатній розвиток правопорядку вони змушені регламентувати певні можливості використання примусу на учасників, які згубно впливають на загальну систему. Причому механізм примусу частіше є неефективним і не спроможним вплинути на поведінку окремих суб'єктів міжнародних правовідносин. Проблемою цих організацій є забезпечення задоволення потреб всіх учасників та встановлення балансу між імперативними та диспозитивними нормами. Вони є основним фактором глобалізації та інтеграції міжнародних стандартів в національні системи, стирання кордонів між системами задля забезпечення кращого їх співіснування. Іншою групою є організації, які мають обмежену кількість членів, хоча їх робота може сприяти встановленню способів вирішення проблем всесвітнього характеру, а за характеристикою належать до організацій, які покликані регулювати проблеми, актуальні для всього людства. На відміну від всесвітніх, їх величезна кількість, але це не применшує їхню роль у встановленні загального правового порядку. До таких можна зарахувати Раду Європи, ЄС, НАТО, ЄП, СНД, Лігу Арабських Держав (ЛАД), Організацію Американських Держав (ОАД), Організацію Африканської Єдності (ОАЄ), Азіатсько-Тихоокеанську Раду (АЗПАК), Європейський банк реконструкції та розвитку та інші. Їх задачею є вирішення проблем регіонального характеру, кількість членів, незалежно від встановлених цілей, не виводить їх на рівень всесвітніх, хоча їх внесок, за умови забезпечення участі всієї світової спільноти, був би набагато продуктивнішим. Вони мають більш специфічний характер, бо конкретизують проблеми, для

вирішення яких вони створені. Це дає змогу краще регулювати відносини та виконувати поставлені задачі. Також вони мають більше імперативний, ніж рекомендаційний характер. На противагу цьому, членство в них здійснюється лише згідно з волевиявленням держав, і вплив на тих, хто не бажає чи не має змоги бути їх учасником, мінімальний. Хоча деякі з них у своєму регіоні набувають загальнообов'язкового характеру, це є більше виключенням, ніж практикою. Основним механізмом впливу в обох групах є створення певного управлінського апарату, а також видання актів на основі загального волевиявлення. Ці акти виражаються в конвенціях, деклараціях, міжнародних стандартах, звітах та ін. Вони діляться за сферою впливу і можуть бути як загальними, так і чітко спеціалізованими. Всі вищезазначені законні акти мають величезний вплив для встановлення, дії та розвитку правопорядку. У створенні більшості з них брали участь майже всі країни світу, а потім ратифікували їх у своє законодавство, що має важливе значення для забезпечення як загального правопорядку, так і правопорядку в кожній країні, яка бере участь. Нині діяльність міжнародних організацій є одним з основних факторів забезпечення розвитку та покращення системи правового порядку на всіх рівнях.

У процесі розгляду всіх восьми рівнів виникає відчуття неповноцінності поділу, відсутності в ньому ключового елемента. Саме тут і слід розглядати новий, дев'ятий рівень - Світовий правовий порядок. Цей термін офіційно не застосовується в характеристиці правового порядку. Його суть передають терміном «міжнародний правовий порядок», але з огляду на вищезазначене це є недоцільним і неточним. Тому автор пропонує ввести в користування узагальнення всіх вказаних рівнів терміном «Світовий правовий порядок» як найвищим рівнем категорії «правовий порядок». Саме він охоплює всі інші, є квінтесенцією перерахованого і більше ніж правовим визначенням правового порядку. Він включає правовий розгляд всіх сфер життя людини, а якщо говорити про нього як ідеалізовану систему права, тільки гармонізація всіх позитивних проявів життя світового соціуму і викорінення шкідливих дозволить це.

Світовий правовий порядок є структурою побудови правового буття світового соціуму, що складається з багатогранної конструкції поєднання правових проявів на всіх його рівнях, взаємодії

спільного і суперечності відмінного, відображає правову дійсність і ефективність права на цьому етапі розвитку людства в русі і динаміці.

Формування світового правового порядку нині, як ніколи, залежить від усвідомлення людськими спільнотами, державами, політичними лідерами взаємопов'язаності сучасного світу, складності і актуальності поставлених перед людством викликів і пошуку ефективних шляхів вирішення нагальних проблем.

Висновки. Правовий порядок є однією з найскладніших правових категорій. Для його успішного існування необхідна сукупність гармонічного забезпечення всіх сфер життя людини і діяльності суспільства, і не має значення, прямо вони пов'язані з правом чи через другорядні фактори. Досягнути цього можна лише за допомогою співпраці всіх членів суспільства на всій території нашої планети та у всіх сферах діяльності людини. Тому встановлення рівнів від більшого до меншого дає змогу встановити реальне, а не загальне для категорії коло проблем і вимагає встановлення точного, доцільного визначення об'єднання їх усіх в одну категорію «світовий правовий порядок» - рівня, який чітко окреслить коло проблем, дасть змогу швидко встановити, як відповідна проблема пов'язана з іншими та які дії для її вирішення будуть найдоцільнішими.

Література

1. Крижанівський А.Ф. Типологія порядку: підстави класифікації та їх загальна характеристика. *Вісник Академії правових наук України*. 2007 № 2. С. 25-32.
2. Крижанівський А.Ф. Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура : монографія. Одеса : Фенікс, 2009. 504 с.
3. Третяк С.М. Формування поняття «Правопорядок» в західній та українській політико-правовій думці. *Правова держава* : щоріч. наук. пр. Ін-ту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2002. Вип. 13. С. 488.
4. Шемшученко Ю.С. Правопорядок. *Юридична енциклопедія*. Київ, 1998. Т. 5. С. 736.

*Торгонський Д. В.,
аспірант кафедри державно-правових дисциплін
Міжнародного гуманітарного університету*